

FARKLI SOSYOMETRİK STATÜLERDEKİ İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK KAVRAMI VE YALNIZLIK DÜZEYLERİ

Alim Kaya*

ÖZET

Bu araştırmada, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyometrik statüleri ile benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden 407 öğrenci oluşturmuştur (193 kız, 214 erkek; 6. sınıf 114, 7. sınıf 148, 8. sınıf 145; 12 yaş 85, 13 yaş 147, 14 yaş 175). Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri Russel, Peplau ve Ferguson tarafından geliştirilen ve Demir (1989) tarafından Türk kültürüne uyarlanan UCLA Yalnızlık Ölçeği, benlik kavramı düzeyleri ise Özyürek (1983) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Piers-Harris Benlik Kavramı Envanteri ile ölçülmüştür. Sosyometrik verilerin toplanması ve sosyometrik sınıflamanın yapılmasında Coie, Dodge ve Coppotelli (1982) tarafından önerilen klasik sosyometrik sınıflama yöntemi kullanılmış ve buna göre öğrenciler popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilaflı ve ortalama öğrenciler olmak üzere beş sosyometrik kategoriye ayrılmıştır. Sonuçlar farklı sosyometrik statüdeki öğrencilerin benlik kavramı ve yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğunu göstermiştir.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Sosyometrik statü, akran ilişkileri, yalnızlık, benlik kavramı

ABSTRACT

The present study is an investigation of the relationship of sociometric status, self concept, and loneliness levels of secondary school students. Participant were 407 six, seven, and eight grade students (193 girls and 214 boys). Loneliness levels of the students were measured by Turkish version of UCLA Loneliness Scale that was adapted Turkish culture by Demir (1989).

Sociometric data were gathered by using positive and negative nomination measure in which participants were classified into one of five groups (popular, rejected, neglected, controversial, and average). The scores obtained from this measure were evaluated by a method that of Coie, Dodge, and Coppotelli's (1982) standart score approach. Self- concept levels of the students were measured by Turkish version of Piers-Harris Self-Concept Inventory, adapted to Turkish culture by Özyürek (1983). Results revealed that sociometric status was significantly related to loneliness, and self-concept. Results are discussed and some suggestions are made.

KEY WORDS

Sociometric status, peer relations, loneliness, self-concept.

Sosyal ilişkilerin bireyin psiko-sosyal gelişimi üzerindeki belirleyici etkisi ve önemi gelişim psikolojisinde üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Gelişim süreci içinde çocuklar sosyal ilişkilerin iki önemli formunu yaşamaktadırlar. Bunlardan ilki dikey ilişkilerdir. Dikey ilişkiler çocuğun sosyal olarak kendinden daha güçlü kişilerle kurmuş olduğu ilişkilerdir ve tipik olarak anne-baba çocuk ilişkisini ifade eder. Diğeri ise yatay ilişkilerdir ve çocuğun benzer sosyal güç ve statüdeki kişilerle kurmuş olduğu ilişkilerdir. Tipik olarak çocuğun akranları ile kurmuş olduğu ilişkileri yansıtır (Hartup, 1989). Sağlıklı bir gelişim ve psiko-sosyal uyum için olumlu sosyal etkileşimler ve ilişkiler kritik bir unsurdur (Helper, 1997).

Çocuğun, başlangıçta anne-babası daha sonra ise diğer yetişkinlerle kurmuş olduğu dikey ilişkilerin yanında, akranları ile kurmuş olduğu yatay ilişkiler de onun gelişiminde önemli bir belirleyicidir. Akranlarla kuru-

(*) Yard. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalı / MALATYA
E-posta: akaya@inonu.edu.tr

lan ilişkiler çocukların sosyal yeterliklerini artırmada (Ollendick, Weist, Borden ve Grene, 1992), başkalarını daha iyi anlamalarında (Hartup, 1989), sosyal standartları ve kabul edilebilir sosyal davranışları öğrenmelerinde (Xinyin, Chang & He, 2003) onlara çeşitli fırsatlar ve yaşantılar sunmaktadır.

Sosyal kabul çocuğun içinde bulunduğu akran grubu içindeki sosyal statüsü ve ya sosyometrik statüsü olarak adlandırılmaktadır. Sosyal kabul, sosyal popülerite (birinin akranları tarafından sevilmesi) ve sosyal red (akranları tarafından sevilmemeye) gibi iki farklı boyutu içermektedir. Klasik sosyometrik sınıflama yöntemini geliştiren Coie, Dodge ve Coppotelli (1982) çocukların sosyometrik statülerini sosyal tercih (Social Preference) ve sosyal etki (Social Impact) gibi birbirinden farklı iki boyutta kavramsallaştırmış ve beş sosyometrik statü önermişlerdir. Bunlar;

a) Popüler Çocuklar: Popüler çocuklar, akranları tarafından yüksek düzeyde kabul edilen ve sevilen, en az sevilmeyen bir başka deyişle çok fazla kişi tarafından sevilen çok az kişi tarafından sevilmeyen çocuklardır.

b) Reddedilen Çocuklar: Reddedilen çocuklar, açıkça arkadaşları tarafından yüksek düzeyde sevilmeyen, en az düzeyde sevilen bir başka deyişle pek çok kişi tarafından sevilmeyen çok az kişi tarafından sevilen çocuklar;

c) İhmal Edilen (Neglected) Çocuklar: İhmal edilen çocuklar, akranları tarafından en alt düzeyde sevilen ve sevilmeyen çocuklar bir başka deyişle düşük kabul ve red gören çocuklardır.

d) İhtilafı (Controversial) Çocuklar: İhtilafı çocuklar, akranları tarafından üst düzeyde kabul ve red gören bir başka deyişle pek çok kişi tarafından sevilen aynı zamanda pek çok kişi tarafından da sevilmeyen çocuklardır.

e) Ortalama Çocuklar: Ortalama çocuklar akranları tarafından orta düzeyde kabul ve red gören çocuklardır. Bu statülerden herhangi birine girmeyenler ise "Diğer" grup olarak sınıflandırılmaktadır.

Çocuklar formal olarak okula başladıklarında akran ilişkileri özellikle çarpıcı bir önem kazanmaktadır. Çocuklukta akran kabulü ve reddine ilişkin olarak yapılan çalışmalar ve bunun psikolojik sonuçlarını daha iyi anlama çabaları son 15 yılda yoğunlaşmıştır. Yapılan çalışmalardan iki önemli sonuç çıkmaktadır. Bunlar; a) akran reddi ve saldırgan davranışlar dışsallaştırma problemlerinin kestiricisidir, b) saldırgan davranışlar akran reddinin güçlü bir belirleyicisidir (La Greca & Prinstein, 2004). Davranışsal yeterlik akran kabulünün önemli bir belirleyicisidir. Saldırgan davranış ile akran kabulü arasındaki negatif ilişki pek çok araştırma tarafından desteklenmektedir. Buna karşın empati, yardım etme ve işbirliği gibi olumlu sosyal davranışlar yüksek düzeyde akran kabulü ile ilişkilidir (Pakaslahti, Karjalainen & Keltikangas-Jarvinen, 2002). Arkadaşları tarafından yüksek düzeyde kabul edilen çocukların arkadaşlarına daha fazla olumlu pekiştireç verdikleri reddedilen öğrencilerin ise olumsuz pekiştireç verdikleri bulunmuştur. Sevilen çocuklar sevilmeyenlere göre arkadaşlarından daha fazla olumlu pekiştireç almışlardır (Hartup, Glazer & Charlesworth, 1967). Yüksek akran kabulünün yüksek düzeyde kendine güven gibi önemli sonuçları varken düşük akran kabulü yalnızlık duygusu, olumsuz benlik değeri, anksiyete, depresyon ve akademik güçlükler gibi olumsuz psikolojik problemlerle sonuçlanabilmektedir (Taylor & Brown, 1988; Crick & Ladd, 1993; Boivin & Hymel, 1997; Rubin, Bukowski & Parker, 1998; Demir ve Tarhan, 2001). Popüler öğrenciler daha az saldırgan ve yıkıcı, atılganlık boyutları açısından ortalama, akranları tarafından özellikle dost canlısı, güvenilir ve işbirlikçi olarak algılanmaktadır (Parkhurst & Asher, 1992). Reddedilen ergenler düşük olumlu sosyal problem çözme becerilerine ve olumlu sosyal davranışlara sahipken, popüler ergenler daha fazla olumlu sosyal problem çözme becerileri ve olumlu sosyal davranışlara sahiptir (Pakaslahti, Karjalainen & Keltikangas-Jarvinen, 2002). Akranları tarafından reddedilen çocukların önemli gelişimsel sorunlar açısından risk altında olduğu, buna karşılık olumlu akran kabulünün gelecekteki uyum için önemli bir kestirici olduğu pek çok araştırma tarafından desteklenmektedir (Parker & Asher, 1987; Kupersmidt, Coie & Dodge, 1990; Morison & Masten, 1991; Coie, Terry, Lenox & Lochman 1995; Bagwell, Newcomb & Bukowski, 1998).

Akran ilişkileri ve bu ilişkiler içinde çocuğun sosyal statüsü ve akranları tarafından algılanışının olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları ile ilgili yurt dışında pek çok çalışma bulunmasına karşın ülkemizde konuyla ilgili çalışmalar birkaç çalışma dışında (Tarhan, 1996; Bilbay, 1999; Hatipoğlu-Sümer, 1999) oldukça sınırlı görünmektedir. Özellikle daha erken yaşlardaki çocukları kapsayan araştırmalar, sosyal ilişkiler bağlamında risk altında bulunan çocukların çeşitli özellikleri açısından daha iyi anlaşılmasına ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında bu çocuklara yönelik müdahale programlarının geliştirilmesine katkıda bulunabilecektir.

Bu çalışmada sosyometrik statünün belirlenmesinde Coie ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilen klasik sosyometrik statü sınıflama yöntemi açıklanmış ve bu sınıflama sistemi temelinde farklı sosyometrik statüdeki İlköğretim II.kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri incelenmiştir.

YÖNTEM

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini Malatya il merkezindeki İlköğretim okullarının ikinci kademesine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi ise bu okullar arasından küme örnekleme yoluyla seçilmiş beş okul ve bu okulların 6-7 ve 8.sınıflarına (toplam 18 sınıf) devam eden 407 öğrenci oluşturmuştur (6. sınıf n=116, %28; 7. sınıf n=148, %36.36; 8. sınıf n=145, %35.64). Sınıflar seçilirken her okuldan bir 6. sınıf bir 7.sınıf ve bir de 8. sınıf küme örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu okullar arasından göreceli olarak öğrenci sayısı diğerlerine göre daha fazla olan bir okuldan her sınıf düzeyinden ikişer sınıf alınmıştır. Örneklem 193'ü (%47.4) kız, 214'ü (%52.6) ise erkektir. Yaşları 12-14 arasında değişmektedir (12 yaş: n=85, %20.9; 13 yaş: n=147, %36.1; 14 yaş: n=175, %43). Gerçekten 547 öğrenciden veri toplanmış ve sosyometrik statü sınıflaması bu sayıya göre yapılmıştır. Ancak herhangi bir sosyometrik statüye girmeyen-sınıflanamayan 140 öğrenci analiz dışı bırakılmış böylece analizler 407 öğrenci üzerinden yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

UCLA Yalnızlık Ölçeği

Bu çalışmada İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Demir (1989) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan formunun dört maddesi atılarak elde edilen hali ile ölçülmüştür. UCLA Yalnızlık ölçeği, ülkemizde 15 yaş ve üstü bireylerin yalnızlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Ölçeğin ilgilenilen yaş grubuna geçerli ve güvenilir bir şekilde uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin veriler sınırlı görülmüştür. Bilgiç (2000) popüler olan ve olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin farklı olacağı düşüncesi ve bu yöndeki literatür bulgularından yola çıkarak, bu iki grubun UCLA yalnızlık ölçeğinden almış oldukları puanları karşılaştırmış ve arkadaşları tarafından daha az tercih edilen öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin arkadaşları tarafından daha fazla tercih edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyinden daha yüksek olduğunu bulmuş ve bu bulguyu UCLA Yalnızlık Ölçeğinin 6-7 ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanabilmesinde bir geçerlik ölçütü olarak almıştır. Ölçeğin 12-14 yaş grubu üzerinde yeniden bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılması gerektiği düşünülmüş ve bu amaçla ölçek 318 öğrenciye uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda 4-8-9 ve 12. maddenin faktör yükleri .30'un altında bulunmuş ve ölçekten çıkarılmıştır (Çıkarılan maddeler. Madde 4 "Kendimi tek başımaymış gibi hissetmiyorum", Madde 8: "İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor", Madde 9: "Dışa dönük bir insanım" ve Madde 12 "Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir"). Kalan 16 madde yeniden analize sokulduğunda faktör yüklerinin .40 ile .72 arasında değiştiği, 16 maddelik formun toplam varyansın %30'unu açıkladığı ve Cronbach Alfa katsayısının .84 olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlara bakılarak ölçeğin 4 madde atıldıktan sonra kalan 16 maddenin iç tutarlılığının kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçeğin kalan 16 maddelik formu iki hafta arayla tekrar uygulanmış ve iki uygulama arasındaki test-tekrar test korelasyonu .79 olarak bulunmuştur.

UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin yapılan bu revizyondan sonraki geçerliği için birkaç çalışma yapılmıştır. Bun-

lardan biri öğrencilerin akranları tarafından tercih edilme (Liking) ve tercih edilmeme (Disliking) puanları arasındaki korelasyona bakmak olmuştur. Ölçekten alınan puanlarla tercih edilme puanları arasında $-.20$ ($n=531$, $p<.01$), tercih edilmeme puanları arasında ise $.10$ ($n=531$, $p<.05$) ilişki bulunmuştur. Korelasyon katsayıları düşük ama istatistiksel olarak anlamlıdır. Öte yandan ölçeğin bu yaş grubu için geçerliği hakkında bir yargıya varabilmek için ölçekten alınan puanlarla Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri (Güçray, 1989) ve Çocuklar İçin depresyon Envanteri (Öy, 1991)'den alınan puanlar arasındaki korelasyona bakılmış ve yalnızlık ölçeği puanları ile benlik saygısı envanteri puanları arasında $-.52$ ($n=500$, $p<.0001$), depresyon envanteri puanları arasında $.46$ ($n=430$, $p<.0001$) ilişki bulunmuştur.

Yapılan analizlerden elde edilen bulgulara bakılarak, UCLA Yalnızlık Ölçeğinin 4 maddesi atıldıktan sonra kalan 16 maddelik formu ile 12-14 yaş arasındaki ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülebileceği sonucuna varılmıştır.

Piers-Harris Benlik Kavramı Ölçeği

Ölçek Piers -Harris tarafından bireylerin kendileri hakkında ne hissettiklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş ve ilk kez Özyürek (1983) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçekte 80 bildirim cümlesi bulunmakta ve her bir bildirim cümlesi "Evet" ya da "Hayır" biçiminde yanıtlanmakta, 3. sınıf ile 12. sınıflar arasında uygulanabilmektedir. Güven (1996) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında; ölçeğin Güngör (1989) tarafından geliştirilen özsaygı ölçeği ile $.66$ korelasyon gösterdiği, test-tekrar test yöntemi ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise $.88$ olarak bulunmuştur.

Sosyometrik Statünün Belirlenmesi

Çalışmada Coie ve arkadaşları (1982) tarafından önerilen klasik sosyometrik statü sınıflama sistemi kullanılmıştır. Bu sisteme göre; öğrencilerden en çok sevdikleri (hoşlandıkları) ve sevmedikleri (hoşlanmadıkları) üç arkadaşının adını yazmaları istenmektedir. Literatürde sosyometri uygulamalarında öğrencilerden sevmediklerini yazmayı istemenin doğru olmadığına

ilişkin görüşler bulunsa da bu konuda ilk çalışmalardan birini yapan Hayvren ve Hymell (1984) sosyometri uygulaması yapmadan önce ve olumsuz değerlendirme yaptıktan sonra çocukların kendi aralarındaki etkileşimi incelemişler ve çocukların birbirlerine ilişkin olumsuz değerlendirme yapmalarının onların birbirleri ile etkileşimlerini etkilediğine ilişkin bir bulguya rastlamamışlardır. Öte yandan klasik değerlendirme yaklaşımına alternatif olarak Asher ve Dodge (1986) tarafından geliştirilen ve sadece öğrencilerin sevdikleri arkadaşlarını yazması esasına dayanan alternatif sosyometrik statü belirleme yönteminin popüler, reddedilen, ihmal edilen ve ihtilafli dört sosyometrik statü gruplarını %73 oranında isabetli olarak belirlediği ancak yöntemin özellikle ihmal edilen öğrencileri belirlemede daha az isabet gösterdiği anlaşılmıştır. Bu sonuca dayalı olarak Asher ve Dodge (1986), bütün sosyometrik statü grupları ile ilgilenen araştırmacılar için olumsuz aday gösterme yöntemini de kapsayan klasik yöntemin hala vazgeçilmez bir yöntem olduğunu ifade etmekte ve olumsuz değerlendirme ölçümünün zararlı olduğuna ilişkin görüşleri destekleyen kanıtların hala bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Bu araştırmada literatürdeki tartışmaların da ışığında Coie ve arkadaşlarının klasik yöntemi benimsenmiş, öğrencilere bir yönergeyle birlikte bir sayfa verilmiş ve bu sayfanın ön tarafına en çok sevdikleri üç arkadaşlarını arka tarafına da sevmedikleri üç arkadaşlarını yazmaları istenmiştir. Uygulama araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulama tamamlandıktan sonra her sınıftaki her bir öğrencinin sevilme ve sevilme frekansları sayılmış ve bu frekanslar her bir öğrencinin sevilme ve sevilme ham puanları olarak alınmıştır. Daha sonra bu ham puanlar her sınıf düzeyinde standart z puanlarına dönüştürülmüş, böylece her bir öğrencinin bir standart sevilme (Liking Puanı-L) bir de sevilme (Disliking Puanı -D) puanı elde edilmiştir. Daha sonra sosyometrik statünün kavramsallaştırılmasındaki iki temel boyut olan Sosyal Tercih Edilme (Social Preference-SP) ve Sosyal Etki (Social Impact-SI) puanları hesaplanmıştır. Sosyal tercih edilme puanı $SP=L-D$, sosyal etki puanı $SI=L+D$ formülleriyle hesaplanmıştır. Böylece her bir öğrencinin hangi sosyometrik statüde yer alacağına karar vermede kullanılacak olan dört te-

mel kriter her bir öğrenci için hesaplanmıştır. Bu kriterler; standart sevilme puanı L, standart sevilme puanı D, sosyal tercih edilme puanı SP ve sosyal etki puanı SI dir. Bunlara göre; bir öğrencinin hesaplanan bu puanlarından $SP > 1.0$, $L > 0$, $D < 0$ ise popüler, $SP < -1.0$, $L < 0$, $D > 0$ ise reddedilen, $SI < -1.0$, $L < 0$, $D < 0$ ise ihmal edilen, $SI > 1.0$, $L > 0$, $D > 0$ ihtilafli-tartışmalı, SP puanı -0.5 ile +0.5 ve SI puanı -0.5 ile +0.5 arasında ise ortalama sosyometrik statü grubuna alınmıştır. Bu sınıflamada hiçbir gruba girmeyen öğrenciler de "Diğerleri" olarak sınıflanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler 2003-2004 Eğitim Öğretim Yılı II. Döneminde Nisan ve Mayıs aylarında toplanmıştır. Önce yukarıda sözü edilen örneklem grubuna sosyometrik test uygulanmış daha sonra da birer hafta arayla UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Benlik Kavramı Ölçeği araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Veriler SPSS (Statistik Program for Social Science) paket programında tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş ve ikili karşılaştırmalarda LSD testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu başlık altında araştırmadan elde edilen bulgular sunulmuştur. Tablo-1'de örneklemin farklı sosyometrik statülere dağılımı verilmiştir.

Tablo-1 Örneklemin Farklı Sosyometrik Statülere Dağılımı

Sosyometrik Statü	Sayı	%
Popüler	115	21.00
Reddedilen	101	18.50
İhmal Edilen	102	18.60
İhtilafli	37	6.80
Ortalama	52	9.50
Diğerleri	140	25.60
Toplam	547	100

Tablo-1'de görüldüğü gibi; 547 kişilik örneklem grubunun 115'i (%21) popüler, 101'i (%18.5) reddedilen, 102'si (%18.6) ihmal edilen, 37'si (%6.8) ihtilafli, 52'si (%9.5) ortalama, 140'ı (%25.6) ise "diğer" sosyo-

metrik statü grubunda yer almıştır. "Diğerleri" grubunda yer alan öğrenciler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuş, analizler bu gruptakiler çıkarıldıktan sonra kalan beş kategorideki (Popüler, Reddedilen, İhmal Edilen, İhtilafli ve Ortalama) toplam 407 öğrenciden elde edilen verileri üzerinden yapılmıştır.

Grupların ilgili değişkenlere ait ölçeklerden almış oldukları puanlara ilişkin betimleyici istatistikler Tablo-2'de sunulmuştur.

Tablo-2 Farklı Sosyometrik Statülerdeki Öğrencilerin Benlik Kavramı ve Yalnızlık Ölçeklerinden Almış Oldukları Puanlara İlişkin Betimleyici İstatistikler

Sosyometrik Statü	Benlik Kavramı			Yalnızlık		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Popüler	105	61.12	10.21	103	35.65	8.64
Reddedilen	94	55.60	13.04	87	40.78	10.02
İhmal Edilen	97	56.92	10.82	97	38.61	8.73
İhtilafli	36	60.17	10.77	34	34.47	7.99
Ortalama	48	57.63	12.64	50	38.76	10.22
Toplam	380			371		

Not: N sayılarının örneklem sayısı olan 407 den farklı olması benlik kavramı ve yalnızlık ölçeğinin eksik ya da hatalı yanıtlanması sonucu oluşan veri kaybı ile ilişkilidir.

Tablo-2'de görüldüğü gibi; popüler öğrencilerin benlik kavramı ölçeğinden almış oldukları puanların ortalaması (=61.12) diğer grupların puanlarının ortalamalarından daha yüksektir. Reddedilen öğrencilerin benlik kavramı ölçeğinden almış oldukları puanların ortalaması (=55.60) tüm gruplardan daha düşüktür. Diğer gruplara bakıldığında; ihmal edilen öğrencilerin puanlarının ortalaması 56.92, ihtilafli öğrencilerin puanlarının ortalaması 60.17 ve ortalama grubun puanlarının ortalaması 57.63 tür.

Grupların yalnızlık ölçeğinden almış oldukları puanların ortalamaları ise; popüler öğrenciler 35.65, reddedilen öğrenciler 40.78, ihmal edilen öğrenciler 38.61, ihtilafli öğrenciler 34.47, ortalama öğrenciler 38.76 olarak gerçekleşmiştir. Yalnızlık ölçeği puanlarının ortalaması en düşük grubun ihtilafli öğrenciler, en yüksek grubun ise reddedilen öğrenciler olduğu görülmektedir.

Sosyometrik Statü ve Benlik Kavramı

Farklı sosyometrik statüdeki (popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafli ve ortalama) öğrencilerin benlik

kavramı düzeylerinin farklı olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo-3'de sunulmuştur.

Tablo-3 Farklı Sosyometrik Statülerdeki Öğrencilerin Benlik Kavramı Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonucu

Varyans Kaynağı	Sd	Kareler		F	p
		Toplamı	Ortalaması		
Gruplar Arası	4	1848.831	462.208	3.504	.008
Gruplar İçi	375	49463.619	131.903		
Toplam	379	51312.450			

Tablo-3'den de izlenebileceği gibi popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafli ve ortalama sosyometrik statü gruplarındaki öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($F=3.504$, $Sd=4/375$, $p=0.008$). Gözlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına ilişkin olarak LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-4'de sunulmuştur.

Tablo-4 Farklı Sosyometrik Statüdeki Öğrencilerin Benlik Kavramı Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Gruplar	\bar{X}	2	3	4	5
		1 Popüler	61.12	5.53*	4.21**
2 Reddedilen	55.60		-1.32	-4.57***	-2.03
3 İhmal Edilen	56.92			-3.25	-7.1
4 İhtilafli	60.17				2.54
5 Ortalama	57.63				

* $p<0.001$ ** $p<0.01$ *** $p<0.05$

Tablo-4'de görüldüğü gibi; popüler öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri ile reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($p<0.001$, $p<0.01$). Bir başka deyişle, popüler öğrenciler reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerden daha olumlu bir benlik algısına sahiptirler. Popüler öğrenciler ile ihtilafli ve ortalama gruptaki öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Reddedilen öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri ile ihmal edilen ve ortalama grubun benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamış ancak reddedilen öğrenciler ile ihtilafli gruptaki öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). İhtilafli gruptaki öğrenciler reddedilen öğrencilerden daha olumlu bir benlik algısına sahiptirler. Aynı şekilde ihmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri ile ihtilafli ve ortalama grubun benlik kavramı düzeyleri arasında da anlamlı düzeyde fark gözlenmemiştir.

Sosyometrik Statü ve Yalnızlık

Farklı sosyometrik statüdeki (popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafli ve ortalama) öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin farklı olup olmadığını test etmek amacıyla varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo-5'de sunulmuştur.

Tablo-5 Farklı Sosyometrik Statülerdeki Öğrencilerin Yalnızlık Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonucu

Varyans Kaynağı	Sd	Kareler		F	p
		Toplamı	Ortalaması		
Gruplar Arası	4	1728.602	432.151	5.140	.000
Gruplar İçi	366	30772.972	84.079		
Toplam	370	32501.574			

Tablo-5'den de izlenebileceği gibi popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafli ve ortalama sosyometrik statü gruplarındaki öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($F=5.140$, $Sd=4/366$, $p=0.000$). Gözlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına ilişkin olarak LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-6'da sunulmuştur.

Tablo-6 Farklı Sosyometrik Statüdeki Öğrencilerin Yalnızlık Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin LSD Testi Sonuçları

Gruplar	\bar{X}	2	3	4	5
		1 Popüler	35.65	-5.13*	-2.96***
2 Reddedilen	40.78		2.17	6.31*	2.02
3 İhmal Edilen	38.61			4.14***	-1.15
4 İhtilafli	34.47				-4.29
5 Ortalama	38.76				

* $p<0.001$ ** $p<0.01$ *** $p<0.05$

Tablo-6'da görüldüğü gibi; popüler öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($p<0.001$, $p<0.05$). Bir başka deyişle, reddedilen ve ihmal edilen öğrenciler popüler öğrencilerden daha fazla yalnızlık yaşamaktadırlar. Popüler öğrenciler ile ihtilafli ve ortalama gruptaki öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Reddedilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile ihmal edilen ve ortalama grubun yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamış fakat reddedilen öğrencilerin ihtilafli gruptaki öğrencilerden daha fazla yalnızlık yaşadıkları gözlenmiştir ($p<0.001$). Aynı şekilde ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile ortalama

ma grubun yalnızlık düzeyleri arasında da anlamlı düzeyde fark gözlenmemiş fakat ihmal edilen öğrencilerin ihtilafli gruptaki öğrencilerden daha fazla yalnızlık yaşadıkları gözlenmiştir ($p<0.05$). İhtilafli gruptaki öğrenciler ile ortalama gruptaki öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark gözlenmemiştir.

TARTIŞMA

Benlik kavramının gelişiminde bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrede ilişki kurduğu ve kendisi için önemli kişilerden almış olduğu geribildirimler anahtar bir role sahiptir. Çocuk başlangıçta bu geribildirimleri anne-babasından alırken okula başlamasıyla akranlarından almaya başlar. Özellikle çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak tanımlanan ergenlik dönemi benlik kavramının gelişimi açısından önemli bir gelişimsel dönemdir. Genel olarak ergenlerin benlik kavramının oluşum ve gelişiminde anne-baba, öğretmen ve akranlardan gelen geribildirimlerin etkisi konusunda literatürde bir uzlaşım olduğu gözlenmektedir (Hay, Ashman ve Van Kraayenoord, 1997; Harter, 1999). Bu dönemde akranları tarafından daha üst düzeyde kabul edilen popüler ergenlerin daha olumlu bir benlik kavramı geliştirebileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Popüler öğrencilerin, reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerden daha olumlu bir benlik algısına sahip olmaları beklentilere uygun görünmektedir. Çünkü popüler öğrenciler, akranları tarafından üst düzeyde sevilme ve kabul edilmekte, Hartup, Glazer ve Charlesworth (1967)'un tespit ettiği gibi akranlarından daha fazla olumlu pekiştirici almakta, akranları tarafından özellikle dost canlısı, güvenilir ve işbirlikçi olarak algılanmakta, empati, yardım etme ve işbirliğini içeren olumlu sosyal davranışlar sergilemektedirler (Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas, 2002). Popüler öğrencilerin bu davranış özellikleri akranları tarafından daha üst düzeyde kabul edilmelerine, sevlmelerine katkıda bulunmaktadır. Akranlarından görmüş oldukları bu olumlu ilgi ve alınan olumlu geribildirimlerin de popüler öğrencilerin kendilerini daha iyi hissetmelerine, kendilerine güvenlerinin artmasına ve böylece olumlu bir benlik kavramı geliştirmelerine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Akranları tarafından reddedilen öğrencilerin daha olumsuz bir benlik algısına sahip olmaları onların akranları ile kurmuş oldukları ilişkilerdeki davranış özellikleri ile açıklanabilir. Akranları tarafından reddedilme olgusu sosyal gelişim araştırmalarında üzerinde önemle durulan bir konu ve reddedilenler özel önem verilen bir sosyometrik statüdür (Dodge, Lansford, Buerks, Bates, Petit, Fontaine ve Price, 2003). Saldırgan davranışlar akranları tarafından reddedilmenin güçlü bir belirleyicisidir (La Greca ve Prinstein, 2004). Saldırgan davranışlar reddedilen pek çok çocuğun ortak bir özelliği olarak görülmektedir. Reddedilen çocuklar akranları tarafından çok az sevilen ve en üst düzeyde sevilmeyen çocuklardır. Reddedilen çocuklar akranları ile olan ilişkilerinde açık bir şekilde saldırgan davranışlar sergilemekte bu saldırgan davranışlar akranlarının ondan hoşlanmamasına dolayısıyla reddedilmesine yol açmaktadır. Çocuklar hem kendilerinin (Hymel, Wagner ve Butler, 1990) hem de diğer çocukların (Helper, 1997) sosyal statülerinin farkındadırlar. Başkaları tarafından açıkça reddedilme ve bunun farkında olma da bireyin olumsuz bir benlik algısı geliştirmesine neden olabilir.

İhmal edilen sosyometrik statü literatürde genellikle stabil olmayan bir statü olarak görülmekte ve daha ileriki yaşam için bir risk olarak kabul edilmemektedir (Tani ve Schneider, 1997). Bu gruptaki bireylerin akranları tarafından kabulü veya reddi artabilir de azalabilir de. Bu gruptaki öğrencilere yönelik onların akranları tarafından kabulünü artırmaya dönük çeşitli yardım programları ile müdahale edilebilir ve akranları tarafından kabul düzeyleri artırılabilir.

İhmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri popüler olanlardan daha düşük, fakat diğer statüdeki öğrencilerinki ile farklı olmadığı bulunmuştur. Örneğin; ortalama gruptaki öğrencilerle benlik kavramları açısından bir fark bulunmamıştır. Bu durum ihmal edilen öğrencilerden ziyade popüler öğrencilerin göreceli avantajlı konumları ile açıklanabilir de ihmal edilen öğrencilerin akranları tarafından düşük düzeyde kabul edildiği gerçeği de gözardı edilmemelidir.

Bu çalışmada elde edilen dikkate değer bir bulgu da, akranları tarafından yüksek düzeyde kabul hem red

gören ve ihtilafı olarak tanımlanan grubun reddedilen gruptan daha olumlu bir benlik algısına sahip olmalarıdır. Bu bulgu ihtilafı grubun yüksek düzeyde red görmelerine karşın aynı zamanda yüksek düzeyde sosyal kabul görmeleri ile açıklanabilir. Red olsa bile görülen sosyal kabul ile bu durumun tolere edilebildiği söylenebilir.

Akranları tarafından reddedilen öğrencilerin popüler öğrencilerden daha fazla yalnızlık yaşadıkları yönündeki bulgu literatürdeki bulgular ile uyumlu görünmektedir (Asher, Hymel ve Renshaw, 1984; Asher ve Wheeler, 1985; Demir ve Tarhan, 2001). Reddedilen öğrencilerin akranları ile ilişkilerinde olumlu sosyal davranışlar sergilemedikleri, aksine saldırgan davranışlar sergiledikleri ve saldırgan davranışların reddedilen öğrencilerin ortak özelliği olduğu göz önüne alındığında, bu davranışların akranlarının onlardan uzaklaşmalarına ve sosyal ağ içinde kendilerini yalnız hissetmelerine yol açabileceği söylenebilir.

İhmal edilen öğrencilerinde popüler öğrencilerden daha fazla yalnızlık yaşadıkları gözlenmiştir. Bu sonuç literatürdeki bulgular ile uyumlu görünmemektedir (Asher, Hymel ve Renshaw, 1984; Asher ve Wheeler, 1985). Genel olarak literatüre bakıldığında ihmal edilen statüdeki öğrencilerin bu statülerinin zamanla olumlu yönde değişebileceği ve bu statünün gelecekteki uyum için bir risk olduğuna ilişkin yeterli kanıtlar olmadığı görülmektedir (French ve Waas, 1985; Tani ve Schneider, 1997). İhmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ortalama gruptan farklı değil ama ihtilafı gruptan daha yüksektir.

Her ne kadar ihmal edilen öğrenciler bir risk grubu olarak görülmesi ve bu statülerinin zamanla değişebileceği düşünülse de bu gruptaki öğrenciler reddedilen gruptan sonra sosyal kabul düzeyleri düşük ikinci gruptur ve bu statüleri kendiliğinden değişmeyecektir. Bu gruptaki öğrencilerin risk açısından en güçlü grup olan reddedilen öğrencilerden sonra dikkate alınması gereken ikinci önemli grup olduğu da açıktır.

Popüler öğrenciler ile ortalama ve ihtilafı öğrencilerin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı fark olmaması, her üç grubun da akranları tarafın-

dan sosyal olarak belirli düzeylerde kabul ediliyor olması ile açıklanabilir. Her ne kadar ihtilafı öğrenciler aynı zamanda akranları tarafından yüksek düzeyde reddediliyor olsalar da gerek popüler gerekse ihtilafı öğrenciler akranları tarafından yüksek düzeyde kabul edilmektedirler. Ortalama öğrencilerin ise akranları tarafından kabul ve red düzeyleri orta düzeydedir. Burada sosyal kabulün varlığı kritik bir nokta olarak görülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada popüler, reddedilen, ihmal edilen, ihtilafı ve ortalama ilköğretim II.kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri incelenmiştir. Benlik kavramına ilişkin olarak popüler öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Popüler öğrencilerin reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerden daha yüksek benlik kavramına sahip olmaları literatürdeki bulgularla uyumlu ve beklentiler doğrultusundadır. Benlik kavramının gelişiminde özellikle ergenlik döneminde bireyin akranları ile ilişkileri ve bu ilişkilerdeki kabul düzeyi önemli bir rol oynamaktadır. Akranları tarafından reddedilen öğrenciler akranları tarafından bu şekilde algılandıklarının farkındadırlar ve bu farkındalık onların kendilerine ilişkin algılamalarını da olumsuz yönde etkileyebilir, benlik kavramı düzeylerinin düşük olmasına yol açabilir. Bunun diğer ucunda ise popüler öğrenciler yar almaktadır. Onlar da akranları tarafından yüksek düzeyde kabul edildiklerinin, sevildiklerinin farkındadırlar. Bu farkındalık da popüler öğrencilerin kendilerini daha iyi hissetmelerine ve benlik kavramı düzeylerinin yükselmesine neden olabilir.

Araştırmadan elde edilen dikkati çeken bir diğer bulgu da ihtilafı öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin reddedilen öğrencilerden daha yüksek olmasıdır. İhtilafı öğrenciler akranları tarafından hem yüksek düzeyde kabul edilen hem de yüksek düzeyde reddedilen öğrencilerdir. Yüksek düzeyde reddedilseler de aynı zamanda yüksek düzeyde de kabul edilmektedirler. Yüksek redde rağmen görülen yüksek düzeyde kabul bu gruptaki öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin yükselmesine yol açabilir.

Farklı sosyometrik statüdeki öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin incelenmesine ilişkin olarak elde edilen bulgular da benzer bir örüntü sergilemektedir. Reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyleri popüler ve ihtilafli öğrencilerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Reddedilen öğrencilerin popüler öğrencilerden daha yüksek düzeyde yalnızlık yaşamaları literatürdeki bulgular ile uyumludur. Ancak ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin popüler öğrencilerden yüksek olması literatürdeki bulgular ile uyumlu görünmemektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; akranları tarafından reddedilen öğrencilerin pek çok psikolojik sorun yaşadıkları, gelecekteki uyum açısından risk altında olduğu yönündeki literatür bulguları bu araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir. Ancak literatürde ihmal edilen öğrencilerin bu durumlarının kararlı olmadığı zamanla değişebileceği ve gelecekteki uyumları açısından bir risk olmadığı ifade edilmektedir (Tani ve Schneider, 1997). Fakat bu araştırmadan elde edilen bulgular ihmal edilen öğrencilerin de tıpkı reddedilen öğrenciler gibi yalnızlık düzeylerinin yüksek benlik kavramı düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. İhmal edilen öğrenciler de risk grubu olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Özellikle ergenlik döneminin ilk yıllarında akranlar tarafından düşük düzeyde kabul ileriki yaşamdaki uyum sorunlarının önemli bir kestiricisi olarak görülmektedir. Akranları tarafından düşük düzeyde kabul gören iki sosyometrik statüdeki (reddedilen ve ihmal edilen) öğrenciler ruh sağlığı açısından risk altındadırlar ve bu öğrencilere yönelik sistematik yardım programlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

2. Akranları tarafından düşük düzeyde kabul edilen öğrencilere yönelik müdahale programlarının bu öğrencilerin sosyal beceriler açısından yetersiz olduğu varsayımına dayalı olarak genellikle sosyal beceri eğitimi odaklı olduğu gözlenmektedir. Bu öğrencilerin mevcut

sosyal statülerini sosyal beceri eksikliği ile ilişkilendirmek yanlış değildir ama tam olduğunu söylemek de güçtür. Dolayısıyla bu öğrenciler için geliştirilecek olan psikolojik yardım programları, sosyal beceri unsurlarının yanında, bu öğrencilerin diğer psikolojik gereksinimlerini de kapsayacak biçimde çok yönlü olarak yapılandırılmalıdır. Bu programlarda benlik kavramlarını güçlendirici, yaşamış oldukları yalnızlık duygularını azaltmaya dönük unsurlar da yer almalıdır.

3. Akranları tarafından düşük düzeyde kabul ve red gören kısaca ihmal edilen öğrenciler her ne kadar Kuzey Amerika literatüründe ruh sağlığı açısından bir risk grubu olarak görülme de bu gruptaki öğrenciler reddedilen öğrencilerden sonra akranları tarafından en az kabul edilen öğrencilerdir ve bunlara yönelik müdahale programları da geliştirilmelidir.

4. Akran ilişkileri ve bu ilişkilerin psikolojik sonuçlarına ilişkin ülkemizdeki araştırmalar ve araştırmalara dayalı kültüre özgü veriler son derece sınırlı görünmektedir. Farklı sosyometrik statülerdeki öğrencilerin farklı psikolojik niteliklerine ilişkin betimsel araştırmalara ve bu araştırmalardan elde edilecek veriler temelinde geliştirilecek olan müdahale programlarına, bunların test edilmesine dönük deneysel araştırmalara ve sonuçların uygulayıcı konumundaki okul psikolojik danışmanlarına ulaştırılmasına fazlasıyla ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Asher, S.R., Hymel, S. ve Renshaw, P.D.(1984). Loneliness in children. **Child Development**, 55, 1456-1464
- Asher, S.R ve Wheeler, V.A. (1985). Children's loneliness: A comparison of rejected and neglected peer status. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 53 (4), 500-505.
- Asher, S. R. ve Dodge, K.A.(1986). Identifying children who are rejected by their peers. **Developmental Psychology**, 22(4), 444-449

- Bilbay, A. A. (1999). **Effectiveness of a social skills training program to enhance the peer relations of low accepted fourth grade children.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgiç, N. (2000). **Arkadaşlık becerisi eğitiminin İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bagwell, C.L., Newcomb, A. F. ve Bukowski, W.M. (1998). Preadolescent friendship and peer rejection as predictors of adult adjustment. **Child Development**, 69, 140-153.
- Boivin, M. ve Hymel, S. (1997). Peer experiences and social self-perceptions: A sequential model. **Developmental Psychology**, 33, 135-145.
- Coie, J.D., Dodge, K.A. ve Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. **Developmental Psychology**, 18(4), 557-570.
- Coie, J. D, Terry, R., Lenox, K. ve Lochman, J. E. (1995). Childhood peer rejection and aggression as a predictors of stable patterns of adolescent disorder. **Development and Psychopathology**, 7, 697-713.
- Crick, N.R. ve Ladd, G.W. (1993). Children's perceptions their peer experiences: Attributions, lonelines, social anxiety and social avoidance. **Developmental Psychology**, 29, 244-254.
- Demir, A. (1989). U.C.L.A Yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. **Psikoloji Dergisi**, 7 (23), 14-18.
- Demir, A. ve Tarhan, N. (2001). Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescents. **The Journal of Psychology**, 135(1), 113-123.
- Dodge, K.A., Lansford, J.A., Burks, V.S., Bates, J.E., Pettit, G.S., Fontaine, R. ve Price, J.M.(2003). Peer rejection and social information processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. **Child Development**, 74 (2), 374-393
- French, D.C. ve Waas, G.A (1985). Behavior problems of peer-neglected and peer-rejected elementary-age children: Parent and teacher perspectives. **Child Development**, 56, 246-252.
- Güçray, S. (1989). **Çocuk yuvası ve ailelerinin yanında kalan 9-10-11 yaşlarındaki çocukların benlik saygısını etkileyen bazı faktörler.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, A. (1989). **Lise öğrencilerinin özsayıgı düzeylerini etkileyen etmenler.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, M. (1996). **Yatılı ilköğretim bölge okulunda ve ailesinin yanında kalan öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Harter, S. (1999). **The construction of the self: A developmental perspective.** New York: Guilford Pres
- Hartup, W.W., Glazer, J.A. ve Charlesworth, R. (1967). Peer reinforcement and sociometric status. **Child Development**, 38(4), 1017-1024.
- Hartup, W.W.(1989). Social relationship and their developmental significance. **American Psychologist**, 44(2), 120-126.
- Hatipoğlu-Sümer, Z. (1999). **The effect of social skills training on perceived dimension of social skills and sociometric status of primary school students.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hay, I., Ashman, A.F. ve Van Kraayenoord, C.E. (1997). Investigating the influence of achievement on self-concept using an intra-class design and comparison of the PASS and SDQ-1 self-concept tests. **British Journal of Educational Psychology**, 67, 311-321

- Hayvren, M. ve Hymell, S. (1984). Ethical issues in sociometric testing: The impact of sociometric measures on interactive behavior. **Developmental Psychology**, 20, 844-849
- Helper, J.B.(1997). Social development of children: The role of peers. **Social Work in Education**, 19(4),
- Hymel, S., Wagner, E. ve Butler, L. (1990). Reputational bias: View from the peer groups. In S. Asher & J. Coie (Eds.), **Peer rejection in childhood** (pp: 156-182). New York: Cambridge University Pres.
- Kupersmidt, J. B., Coie, J.D. ve Dodge, K.A. (1990). The role of poor peer relationship in the development of disorder. In S.R Asher & J.D.Coie (Ads.) **Peer rejection in childhood** (pp.274-305) NewYork: Cambridge University Pres.
- La Greca, A. M. ve Prinstein, M.J.(2004). Childhood peer rejection and agression as predictors of adolescent girls'externalizing and health risk behaviors: A 6-years lonitudinal study. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 72(1), 103-112.
- Morison, P. ve Masten, A.M. (1991). Peer reputation in middle childhood as a predictors of adapdation in adolescence: A seven-year follow up. **Child Development**, 62, 991-1007.
- Ollendick, T.H., Weist, M.D., Borden, M.C. ve Grene, R.W. (1992). Sociometric status and academic, behavioral, and psychological adjustment: A five-year longitudinal study. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 60(1), 80-87.
- Öy, B. (1991). Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2 (2), 132-135.
- Özyürek, M. (1983). Birlikte ve ayrı eğitimin etkililiği. **A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları**. No:123.
- Pakaslahti, L., Karajalainen, A. ve Keltikangas-Jarvinen, L.(2002). Relationship between adolescent prosocial problem-solving strategies, prosocial behavior, and social acceptance. **International Journal of Behavioral Development**, 26(2), 137-144
- Parker, J.G. ve Asher, S.R.(1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low-acceptable children at risk? **Psychological Bulletin**, 102, 357-389.
- Parkhurst, J.T. ve Asher, S.R. (1992). Peer rejection and middle school: Subgroup differences in behavior, loneliness and interpersonal concerns. **Developmental Psychology**, 28(2), 231-241.
- Rubin, K.H., Bukowski, W. ve Parker, J.G. (1998).Peer interactions, relationship, and groups. In W Damon (Series ed.), N. Eisenberg (Volume ed.), **Handbook of Child Psychology: Social, Emotional and Personality Development** (5 th ed, vol:3, pp.619-700). Newyork: Wiley.
- Tani, F. ve Schneider, B. (1997). Self-report symptomatology of socially rejected and neglected Italian elementary-school school children. **Child Study Journal**, 27(4), 301-317
- Tarhan, N. (1996). **The relationship of sociometric status, sex, academic achievement, school type, and grade level with loneliness levels of secondary school students**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taylor, S.E. ve Brown, J.D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. **Psychological Bulletin**, 103, 193-210.
- Xinyin, C., Chang, L. ve He, Yunfeng (2003). The peer group as a context: Mediating and moderating effects on relations between academic achievement and social functioning in Chinese children. **Child Development**, 74(3), 710-727.

Summary

SELF- CONCEPT AND LONELINESS LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN A DIFFERENT SOCIOMETRIC STATUS

Alim Kaya*

Social relations are important determinants in psycho-social development of an individual. Throughout their development, children experience two kinds of social relationships. The first one involves hierarchical relationships with authority figures, a typical example of which can be seen in parent-child relationship. The other one involves relations with peers, who have same level of social power and status (Hartup, 1989).

These two types of relationships are significant determinants in a child's life. Social acceptance is called as social status or sociometric status within a peer group in which the child exists. Social acceptance contains two dimensions: social popularity (liked by one's peers) and social rejection (disliked by one's peers). Developing a classic sociometric classification method, Coie, Dodge and Coppotelli (1982) conceptualized sociometric status of children at two different dimensions: social preference and social impact, and proposed five sociometric status: popular, rejected, neglected, controversial, and average.

Whereas high peer acceptance has vital results such as higher self-confidence, low peer acceptance causes psychological problems such as loneliness, decreased self-confidence, anxiety, depression and academic difficulties (Taylor & Brown, 1988; Crick & Ladd, 1993; Boivin & Hymel, 1997; Rubin, Bukowski & Parker, 1998; Demir & Tarhan, 2001). Popular students are perceived as less aggressive, and destructive, average in terms of assertiveness, friendly, reliable and collaborative by their peers (Parkhurst & Asher, 1992).

In this study, classic sociometric status classification method, developed by Coie and et. al. (1982) to de-

termine sociometric status, was explained, and self-concept and loneliness levels of secondary school students who were at different sociometric status according to this classification were examined.

METHOD

Sample

The population of the research consists of the students attending secondary schools in the province of Malatya. The sample consists of 407 students from 6th, 7th and 8th grades (total 18 classes) of five randomly chosen schools. The sample comprised 193 girls (%47.4), and the rest were boys. Age range varies between 12-14.

Instruments

The data of the research were collected by using a revised form of the UCLA Loneliness Scale, adapted to Turkish culture by Demir (1989), the Turkish version of Piers-Harris Self-Concept Scale, adapted to Turkish culture by Özyürek (1983), and a sociometric test during the spring term of 2003-2004 academic year.

Data Analysis

The data were analysed by SPSS 10.00 software package program. One-way analysis of variance (ANOVA) was used to compare different groups, and the LSD test was used for dual comparisons.

Adress for correspondence: (*) Yard. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalı / MALATYA
E-posta: akaya@inonu.edu.tr

RESULTS and DISCUSSION

There was a significant difference ($p < 0.001$, $p < 0.01$) between the levels of self-concept of the popular students, and the levels of self-concept of the rejected and neglected students. It is not surprising that popular students have a more positive self-perception than rejected and neglected students. Because they are liked and accepted more by their peers, and as Hartup, Glazer and Charlesworth (1967) stated, they receive more positive reinforcement from their peers, and they are perceived as friendly, reliable and collaborative, and they show positive behaviors such as empathy, helping, and cooperation (Pakaslahti, Karajalainen & Keltikangas, 2002). These behavioral characteristics of popular students contribute highly to their acceptance and popularity. It can be said that positive regard, and feedback they get from their peers also contribute to their well being, increasing self-confidence, and thereby creating a positive self-concept.

That rejected students have a negative self-perception can contribute to behavioral characteristics they display in their relationships with their peers. The notion of rejection by peers is one of the important issues in social development researches, and to be rejected is a sociometric status that gets special attention (Dodge, Lansford, Burks, Bates, Petit, Fontaine & Price, 2003). Aggressive behaviors can be seen as a common characteristic of many rejected children. The rejected children are the ones who are beloved the least and the ones who are disliked the most by their peers. The rejected children show clear aggressive behaviors in their relations with their peers and these behaviors lead to disliking, and finally they find themselves rejected. Children are aware of not only themselves but the other children as well in terms of social status (Hymel, Wagner & Butler, 1990; Hepler, 1997). A clear rejection may cause a negative self-concept development.

There was a significant difference ($p < 0.001$, $p < 0.05$) between the loneliness levels of popular students, and loneliness levels of the rejected and neglected students. The findings in literature support the finding in which rejected children feel lonelier than popu-

lar children (Asher, Hymel & Renshaw, 1984; Asher & Wheeler, 1985; Demir & Tarhan, 2001). It can be said that rejected children don't show positive social behaviors in their relations with their peers; instead, they show aggressive behaviors which are the common features of the rejected children. Thus, such behaviors can result in his or her peers' keeping distance from him or her, and loneliness in one's social network.